

י"ד ט"ו ביהמ"ד למנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 473
מסכת סוטה כ"ב-כ"ח
בס"ד, י"ב סיון תשס"ח

השבוע בגליון

- ◆ המחאה שכובסה בתוך מכנסים
- ◆ תשלום במחאה ללא פרטים מזהים
- ◆ התרת שבועה לבעל שכעס על אשתו

- ◆ שונא מתנות יחיה
- ◆ קיום מצווה-הזכות הגדולה ביותר

- ◆ "לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה"
- ◆ עריכת פדיון הבן בלי כהן
- ◆ ביטול זכיה

דבר העורך

לא מאומץ!

מידי פעם מבליח סיפור 'פשוט' על 'יהודי פשוט' מן העבר, מתנער מאבקו ופושט את קמטיו, ואם הנך מתבונן בו כראוי נפשך מתפעמת ומבוכה מסויימת פושה בתוכך - היכן אנחנו לעומתם. במעשה שלפנינו אין עלילה או תגלית מפתיעה. עצם היותו ועובדת התהוותו - היא הנותנת.

היה זה בימים שהעיר וולוגרד (לפנים סטאלינגרד) השוכנת על נהר הוולגה עוד כונתה צאריצין. שמה של העיר התפרסם ברחבי תבל בשל קרב סטלינגרד, מן המכריעים שבמלחמת העולם השנייה, אך הסיפור שלפנינו חשוב יותר וערכו הסגולי עולה על המערכה ההיא.

רבה של צאריצין היה רבי משה אהרן רזניק ולו שלש בנות ובן יחיד, שהיה בבת עיניהם שלו ושל רעייתו, אליהו שמו. הרבנית, איטה הניה, חששה לגורלו הרחוני של בנה. באותם ימים החלה התקופה שהובילה לעליית הבולשביקים לשלטון. רבים נסחפו אחרי ה'הגיון' וה'צדק' שהציעו המנהיגים, אשר לימים טבחו מליונים ממעריציהם. המהפכה עדיין לא קרמה עור וגידים, אך חושיה החדים של אם המשפחה החרידו את מנוחתה. היא היתה מעורה ביותר במתרחש והגיעה למסקנה המתבקשת כי בשעה זו רבים הסיכויים שאליהו בנה לא יגדל לתורה ולמעשים טובים.

אליהו, הבן היחיד, היה בן אחת עשרה שנים. **בעצה** אחת עם בעלה החלט לשלוח את אליהו מחוץ לרוסיה ולהבריח את הגבול לליטא, בה תססה אווירת התורה ובני ישיבות התגדלו בה למכביר. האב והאם ציידו את בנם בצידה לדרך. האב הפקיד ביד בנו מכתב בקשה לרבי חיים עוזר בוולנא, שידאג לאליהו לישיבה טובה, ולפני צאתו לדרך ותיטול האם את חסכונית המשפחה, ותתפרם אל הטלית קטן של בנה מחמדה, ויצא הילד לדרכו. **לדרכו...**

דף כ"ב/לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה

"לעולם ילמד אדם תורה שלא לשמה"

בסוגיינתנו מבואר, כי אף על פי שיש ללמוד תורה "לשמה", דהיינו: כמטרה ולא כאמצעי, מכל מקום רשאי אדם לעסוק בתורה שלא לשמה, כי "מתוך שלא לשמה בא לשמה". לצד גמרתנו, המובאת במקומות נוספים (פסחים נ"ב, ועוד) מציגים בעלי התוספות במסכת ברכות (י"ז א ד"ה "העושה שלא לשמה") את דברי הגמרא (שם): "וכל העושה שלא לשמה **נוח לו שלא נברא**", ומבארים כי שתי הסוגיות עוסקות בשני מקרים שונים. גמרתנו מתייחסת לאדם הלומד מתוך מטרה לרכוש לעצמו כבוד ותהילה, ועליו נאמר - "מתוך שלא לשמה בא לשמה". ואילו הגמרא במסכת ברכות מתייחסת לאדם הלומד כדי לצבור ידע שבאמצעותו יוכל לקנטר את חבריו. זה - "נוח לו שלא נברא".

כדעת בעלי התוספות נקטו רוב הראשונים (תוספות הר"י שירילאון ברכות שם, ספר חסידים סימן רפ"ט, תוספות הרא"ש ברכות שם, הרשב"ץ, "מגן אבות" פרק ד' משנה ד' ועוד). אולם הריטב"א (יומא ע"ב א, וכן תוספות ישנים ותוספות רא"ש שם) מחמיר וכותב, כי הלימוד לשם כבוד אסור גם הוא, וכוונת גמרתנו המתירה לימוד "שלא לשמה" היא, שמותר לאדם ללמוד מפני יראת העונש, ועל ידי כך יגיע ללימוד מתוך אהבת תורה.

מה בכל זאת יעשה אדם הלומד תורה ואינו מצליח להגיע לדרגת לימוד תורה לשמה, וכי אין כל תועלת בלימודו? (עיין "דברי שאול" מגילה יח/א, לבעל ה"שואל ומשיב"). רבינו הנצי"ב זצ"ל (שו"ת "משיב דבר" חלק א' סימן מ"ד) מסביר כי כוונת גמרתנו "שמתוך שלא לשמה בא לשמה" היא, שגם אם הוא עצמו לא יזכה ללמוד תורה לשמה, הרי שהדור הבא אחריו, שאף הוא יהגה בתורה בעקבות האב, יזכה ללמוד תורה לשמה. לשם כך כדאי לאדם לעסוק בתורה שלא לשמה, אף כל ימיו (עי"ש שהוכיח כן מהגמרא בסנהדרין קה"ב).

הגר"ח מוואלאז'ין זצ"ל כותב ("נפש החיים" ב"פרקים" פ"ג), כי לא יתכן שאדם ילמד במשך כל ימיו לשם כבוד בלבד. זוהי, לדבריו, כוונת הגמרא "**לעולם ילמד אדם**" - מובטח לו לאדם הלומד תורה בקביעות, שזמן מה לאחר תחילת לימודו הוא יתכוון ללמוד "לשמה", אף אם בשעה שהחל ללמוד התכוון "שלא לשמה" [אמנם אין מובטח לו כי בעתיד ילמד "לשמה" בלבד, אלא שחלק מכל לימוד ולימוד יהיה "לשמה" ועל ידי כך יתעלה כל לימודו].

סוף סוף, "לשמה" זה מהו, מה יש לכוון?

לדברי רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סימן תקמ"ד) "לשמה" פירושו שהלומד חושב בליבו "כל מה שאלמד - אקיים" (וכן כתב רבי חיים פלאגי בספרו "זכירה לחיים" חלק ב' מד/ז). ה"חתם סופר" זצ"ל (נדרים פ"א א) מגדיר זאת באופן הבא: העוסק בתורה כשמטרתו היחידה היא לדעת כיצד לקיים את המצווה, אינו זוכה על ידי לימוד זה לדרגה הגבוהה של לימוד תורה "לשמה", מאחר שלא יתכן שלימוד שנועד לשם קיום המצווה יהא חשוב יותר מן המצווה עצמה, שהרי נאמר, כי "תורה

עילוי נשמת

מרת **שיינדל ז'יטניצקי** ע"ה
ב"ר מרדכי ז"ל
נלב"ע י"ב בסיון ה'תשס"ד
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידו בני המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

ר' **אהוד (אודי) סגל** ז"ל
בן יבדלחט"א ר' מנחם סגל הי"ו
נלב"ע י"ג בסיון תשס"ג
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

עילוי נשמת

הר"ד **חיים הנטר** ז"ל
ב"ר דוד הלוי ז"ל
נלב"ע ט"ו בסיון תשכ"ז
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מגנא ומצלאל" בכל זמן, לעומת המצווה המעניקה הגנה לאדם בשעת קיומה בלבד. רק הלומד תורה "לשמה", לימוד לשם לימוד, כפי שציוונו הבורא יתברך, מתעלה לדרגה הגבוהה של לימוד התורה הראוי [ועיין "נפש החיים" שער ד' פ"ג ובספר "רוח חיים" על מסכת אבות פרק ו' משנה א'. וידועים דברי האדמו"ר בעל ה"אבני נזר" זצ"ל בהקדמה לספרו "אגלי טל", הובאו בהרחבה ב"מאורות הדף היומי" כרך ו' - בבא בתרא דף מג/ב]. בחידושו למסכת פסחים (ג/ב) ה"חתם סופר" מוסיף, כי על הלומד תורה "לשמה" לכוון שהלימוד יישר את מחשבותיו ואת דעותיו לרצון ה'.

יש לציין, שאף אדם הלומד "שלא לשמה", ראוי שתהיה מחשבתו להגיע מתוך כך ללימוד התורה לשמה ("מעלות התורה" נ"ב הוצאה החדשה) (מ"מאורות הדף היומי" כרך ז' - הוריות דף נ/א).

דף כד/א ואלו שב"ד מקנין להם

עריכת פדיון הבן בלי כהן

משנתנו עוסקת באשה שבעלה שוטה, או חבוש בבית האסורים, והיא אומרת כי אם האשה נהגת באופן שצריך לקנא לה, נתונה לבית דין הרשות לעשות זאת במקום הבעל ועל ידי כך תפסיד האשה את כתובתה ככל אשה שבעלה קינא לה.

כחם של דיני בית הדין לקנא לאשת אדם החבוש בבית האסורים, נובע מהכלל הידוע: "זכין לאדם שלא בפניו" (ערוכין פ"א/א כתובות י"א/א). כלל זה קובע, כי יכול אדם לבצע פעולת זכות [כגון זכיה במציאה] עבור חבירו אף ללא ידיעתו, ולשם כך נעשה מבצע הפעולה לשליח של חבירו אף על פי שהזוכה אינו יודע כלל על הזכיה (תוספות כתובות ס"ט). לפיכך, גם במקרה שהבעל אינו יכול לקנא לאשתו, בית הדין הם שלוחיו לצורך הקינוי שהרי זכות היא עבורו שאשתו תסור מדרך הרעה (רש"י כה"א ד"ה "עבדין"). כדברי משנתנו פוסק הרמב"ם (הלכות סוטה פרק א') ואומר שבית דין יכולים לקנא לאשה ו"אוסרין אותה על בעלה לעולם" ככל בעל המקנא לאשתו.

ביטול הזכיה: "זכין לאדם שלא בפניו" אינו נעשה בכפייה, ועל כן כאשר נודע לאדם שזכו עבורו בדבר מסויים, הוא רשאי להצהיר שאינו חפץ בו ובכך לבטל את הזכיה למפרע (ראשונים קדושין כ"ג/א ו"מגיד משנה" הלכות זכיה ומתנה פרק ד' הלכה ב') כיוון שאין זכין לאדם בעל כרחו. ברם, מעיון בדברי הרמב"ם האומר שבית דין "אוסרין אותה על בעלה לעולם" עולה, כי לבעל שהיה חבוש בבית האסורים אין שמורה הזכות לערער אחר פעולת בית דין שקינו לאשתו (כדבריו מוכח מהגמרא כה"א), שהרי כתב הרמב"ם שהיא אסורה עליו לעולם. התמיהה המתבקשת היא, הן כחם של בית הדין לקנא לאשה נובע מדין "זכין לאדם שלא בפניו" ומדוע כאשר הבעל מודיע שאינו חפץ בזכיה, אין הזכיה בטלה?

שונא מתנות יחיה: ביישוב דברי סוגייתנו נחלקו האחרונים: דעת ה"מחנה אפרים" (הלכות זכיה ומתנה סימן ו') היא, שרק זכיה שיש בה גם צד חובה יכול אדם לבטלה למפרע, ועל כן דווקא בזכיה **ממונית**, רשאי הזוכה לטעון שאינו חפץ בה משום שאינו רוצה ליהנות מטובתם של אחרים, וכפי שנאמר "שונא מתנות יחיה" ולעולם לא היה נותן רשות לכך. לעומת זאת בסוגייתנו פעולת הקינוי היא זכות גמורה עבור הבעל, שהרי אינו נהנה מטובתם של אחרים, ולפיכך אינו יכול לבטלה, ואף אם אומר עתה שאינו חפץ בה, אנו תולים שבתחילה רצה בה ורק לאחר מכן חזר בו.

קיום מצווה-הזכות הגדולה ביותר: אולם, בעל "אמרי בינה" (פדה"ה סימן ז') חולק על דבריו וסובר כי הזוכה אינו זקוק להציג עילה כל שהיא כדי להסביר את רצונו לביטול הזכיה, ואילו בעל אינו יכול לבטל את פעולת בית הדין שקינו לאשתו משום שאדם אינו נאמן לומר שאינו חפץ בקיום מצווה והרי הקינוי הוא מצווה, כדברי רבי עקיבא שהלכה כמותו.

למחלוקת הפוסקים אם אדם יכול לבטל זכיה שנעשתה עבורו גם אם לא אירע לו מכך כל הפסד, יש השלכות הלכתיות נרחבות, להלן אחת מהן:

עריכת פדיון הבן בלי כהן: כידוע, אדם חייב לפדות את בנו הבכור על ידי נתינת חמישה סלעים לכהן, כנאמר (במדבר יח/ט): "וּפְדוּן בְּנֵי חַדָּשׁ תִּפְדֶּה". הפוסקים דנים במקרה מעניין של אב שביקש לפדות את בנו אך לא היה בנמצא כהן שיקבל את הכסף מידיו. היכול האב לקיים את הפדיון על ידי העברת חמשת הסלעים לידי אחד הקרואים כדי שיזכה בהם עבור הכהן בהתאם לכלל הקובע ש"זכין לאדם שלא בפניו"?

ובכן, ההכרעה בנידון תלויה באפשרותו של הכהן לסרב ולומר שאינו חפץ בזכיה זו, שכן, אם הוא רשאי לבטל את הזכיה, הבן אינו נפדה כלל באופן זה, היות שבשעת הפדיון יש להעביר את הכסף באופן מוחלט ליד הכהן, וכל עוד לא הוכרע סופית שהכסף עבר לרשות הכהן, אין לפדות את הבן על ידי נתינת הכסף לאדם שיזכה בו עבור הכהן, ומאחר שהכהן רשאי לבטל את הזכיה למפרע, אין זכייתו בכסף מוחלטת.

עתה נשוב למחלוקת הפוסקים הדנים מתי רשאי אדם לבטל זכיה שעשו אחרים עבורו, ונוכח ("אמרי בינה" ס"ט), כי לדעת ה"מחנה אפרים" שאין אדם רשאי לבטל זכיה שעשו עבורו, אלא אם כן יש בה גם צד חובה, אין הכהן רשאי לבטל את זכייתו בחמשת הסלעים מאחר שהתורה זיכתה לו

אליהו נמסר לתלמידים מיישבת נוברדוק כדי שיבריחו עמו את הגבול לליטא. הברחת הגבול היתה כרוכה בסיכון, והנוברדוק'ערים היו עוברים אותו עם 'בטחון', וכך גם היה במקרה זה. ירו עליהם בהבריחים את הגבול, אך הם ניצלו בחסדי שמים.

כשנודע הדבר בשכונת מגוריו של הילד הרך ותאמרנה אשה אל רעותה: ככל הנראה אליהו מאומץ! ורבי משה אהרן ואיטה הניה אינם הוריו הביולוגיים! ותצא הרננה: היתכן שאם תשלח את בנה יחידה, בן אחת עשרה שנים, לארץ זרה ומנוכרת? מי יודע מתי תזכה לשוב ולראותו! **חלפו** שנים. אליהו בוילנא ומשפחתו בצאריצין. השממה הרוחנית קנתה שביתה ו'הרדימה' רבים מעמנו. משפחת רזניק לא אבתה יותר בעירם והם נמלטו ירושלימה, ומצאו מנוחה לנפשם ליד שריד בית מקדשנו.

הרבנית הניה נפטרה בירושלים בדמי-ימיה, ומיום שלחה את בנה יחידה לשיבה לא זכתה לראותו שוב. לא בעולם הזה. לימים עלה אליהו לארץ ישראל ולמד ביישיבת חברון, וכיום בני משפחתו הענפה מפארים את היכלי הישיבות ומקומות התורה.

זוהי 'אמא יהודיה' הדואגת לבנה בכל לבה ודווקא משום כך היא אוצרת בקרבה את רגשותיה הטבעיים ואת רחמיה הנכמרים, משתלטת עליהם, ועושה למען בנה כדי שיזכה לחיי העולם הבא, כי חיים בלא תורה ובלא יראת שמים היא אינה מוכנה בשום אופן להעניק לו. **תודתנו** לצאצאיה, בני משפחת רזניק, על המעשה המאלף.

המעוניין ליכות את הרבים
בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת
שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,
מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.
כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק, פקס: 93-67-570-03
mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף כב/א תנא: התנאים מבלי עולם. מבלי עולם סלקא דעתך? אמר רבינא: שמורין הלכה מתוך משנתן. תניא נמי הכי: אמר רבי יהושע: וכי מבלי עולם הן? והלא מיישבי עולם הן, שנאמר (חבקוק ו/ג): הַלִּיכּוֹת עוֹלָם לֹא אֵלָּא, שְׁמוֹרִין הִלְכָה מֵתוֹךְ מִשְׁנַתָּן.

הליכות עולם לו (חלק ב')

כבר למדנו (גיליון 472) כי משמעות המלה "עולם" בתנ"ך היא (כמעט) תמיד "זמן", "נְצַח" (ר"א אבן עזרא), ואילו המובן הרגיל של "עולם" בלשון חז"ל (ובלשוננו) הוא: הָאֲבָךְ (וּמְלֻאָה). אף ראינו כי בכמה פסוקים נחלקו מפרשי המקרא אם לפרשם מלשון "זמן" או - כבלשון חכמים - מלשון "מקום", וכך קרה בפסוק בתפילת חבקוק (ג/ג): "עֲמֵד וְיִמְדָּד אֲבָךְ, כָּהֵן וְגַר גּוֹיִם, וַיִּתְפַּצְצוּ הַרְבֵּי צֵד, שָׁחוּ גְבָעוֹת עוֹלָם, הַלִּיכּוֹת עוֹלָם לו".

רש"י ורד"ק פירשו שה' הוא שמסדר את המלכו של העולם ומנהיג את יצורי העולם כרצונו. ברם, לפי ר"א אבן עזרא, ניתן לבאר גם כאן את המלה "עולם" על פי הוראתה הרגילה במקרא. בין כך ובין כך, לפי פשוטו של מקרא, בבורא העולם הכתוב מדבר, ויש לקרוא את הפסוק כך: "הַלִּיכּוֹת עוֹלָם -- לו", לקב"ה (וכן מורים טעמי המקרא).

ברם, חז"ל דרשו פסוק זה באופן אחר: "הליכות -- עולם לוי". לפי הדרש, מדובר כאן לא על ה' אלא על "תנאים", היינו מי שלומד הלכות, ומשנן משניות (בעל פה).

בסוגייתנו (סוטה כב/א) אומר רבי יהושע כי לומדי ההלכות הם "מיישבי עולם", והפסוק נדרש כך: מי ששונה הלכות, העולם קיים בזכותו (רש"י ד"ה הליכות עולם).

לאור עמדה זו, שלל ר' יהושע את האפשרות לפרש את הברייתא "התנאים - מְבַלְי עולם" על "תנאים" אלה, אלא ברייתא זו נתפרשה על "תנאים" שפורין הלכה מתוך משנתן.

בסדר התפילה אנו מזכירים דרשה דומה לפסוק זה, המובאת בשינויים קלים במסכת מגילה (כח/ב) ובסיום מסכת נדה (עג/א) בשם "תנא דבי אליהו", בלשון זו: "כל השונה הלכות [בכל יום], מובטח לו שהוא בן העולם הבא. שנאמר: הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות". בשונה מן הדרשה של ר' יהושע, תנא דבי אליהו דורש את "עולם" שבפסוק במשמעות של "העולם הבא", שיזכה לו מי ששונה הלכות.

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות:
ת.ד. 3446 ב"ב.

דואר: u-frank@neto.bezeqint.net

אותם, ואין הם מוגדרים כמתנה מידי אדם שעליה נאמר "שונא מתנות יחיה". ממילא, האב רשאי לפדות את בנו על ידי נתינת המעות לאדם שיזכה בהם עבור הכהן, שהרי בטוח הוא שהמעות עברו לרשות הכהן שלא יוכל לחזור בו. אולם, לדעת ה"אמרי בינה", שהזוכה אינו זקוק לעילה כל שהיא כדי להסביר את מניעיו לביטול הזכיה, אין האב רשאי לפדות את בנו באופן זה, שהרי העברת הכסף לידי הכהן אינה וודאית כלל ועיקר, כי הלה יכול לוותר על הכסף באין אפשרות לטעון כלפיו כי הוא מוותר על קיום מצוות פדיון הבן, שהרי הכהן עצמו אינו מקיים כל מצווה בכך, ועל כן על האב להמתין בפדיית בנו עדי יבוא כהן לקבל את חמשת הסלעים.

להלכה הביא בספר "פדיון הבן כהלכתו" (פרק ח) את דעות האחרונים שנחלקו בדיון זה אם מועיל זכין של בפניו לכהן לקיים מצות פדיון הבן.

דף כה/א שטר העומד לגבות - כגבוי דמי

המחאה שכובסה בתוך מכנסים

גמרתנו דנה במחלוקת בית שמאי ובית הלל (כד/א), החולקים במקרה של אשה שבעלה קינא לה ומת בטרם הושקתה במים המאירים. לדעת בית שמאי רשאית האשה לדרוש את גביית כתובתה מיורשי הבעל אף על פי שכל סוטה מפסידה את כתובתה. בית הלל חולקים וסוברים, כי גם במקרה זה הפסידה אשה זו את כתובתה.

הגמרא מבארת את המחלוקת, כי בית הלל סוברים שהיא אינה יכולה לגבות את כתובתה מיורשי בעלה, שכן "המוציא מחברו עליו הראיה" (בבא קמא מו/א), ורק אם תביא ראיה שאכן לא נטמאה, תוכל להוציא ממון מידי יורשי בעלה. אולם בית שמאי חולקים וסוברים שהיא יכולה לגבות את כתובתה, שכן, "שטר העומד לגבות כגבוי דמי", כלומר: מאחר שהיא מחזיקה בידה שטר כתובה, בו כתב בעלה שהוא מתחייב לה ממון אותו היא תקבל אם הוא ימות או יגרשנה, הרי היא נחשבת כמוחזקת בכסף הכתובה מאותו זמן בו שטר הכתובה ניתן לה. ממילא, כאשר היא גובה אותו כעת אין זה נחשב שהוציאתו אותו מידי יורשי בעלה, שהרי כסף זה נחשב כגבוי זה מכבר.

תשלום בהמחאה ללא פרטים מזהים: הכלל "כל העומד לגבות כגבוי דמי" בא לידי ביטוי גם בימינו, בעת שימוש בהמחאות כאמצעי תשלום. דוגמה לדבר: אדם קנה סחורה מחבירו ושילם עבורה בהמחאה. לאחר מכן המוכר ביקש מן הקונה לבטל את ההמחאה ולקבל המחאה אחרת חליפתה, מפני שההמחאה הראשונה נשכחה על ידו בתוך כיס מכנסיו שכובסו, וכעת היא מטושטשת לחלוטין ואינה שמישה.

לכאורה אין כל עילה לכך שהקונה יסרב לבקשת המוכר. אולם, הקונה לא זכר את מספר ההמחאה שכובסה, ועל כן לא היה באפשרותו לאמת את דברי המוכר ולבדוק אם אכן לא נעשה שימוש בהמחאה, ומסיבה זו הוא גם מנוע מלבטל את ההמחאה. המוכר שרצה לחזק את דבריו, הביא את דברי ה"שולחן ערוך" (ח"מ סימן ע"ה סעיף ט') הפוסק, שבעל חוב המודה בעובדה שהוא לווה מעות, אך אינו יודע אם פרען - חייב לפרוע את חובו, משום ש"ברי ושמא ברי עדיף" במקום שיש ודאי חוב וספק פרעון (ש"ך סס). לפיכך, טען המוכר, כי מאחר שהקונה מודה שהתחייב ממון עבור הקניה, ממילא, כאשר אינו יכול לבדוק אם החוב נפרע, הרי זה "ברי ושמא" עם חזקת חיוב, ועליו לפרוע למוכר את החוב.

אולם, להלכה, לפי הכלל הנאמר בסוגייתנו ש"שטר העומד ליגבות כגבוי דמי", אין הקונה צריך לשלם למוכר מאומה, מפני שהגדרתה של המחאה אינה רק כפיסת כנייר שבאמצעותה אפשר לגבות כסף בעתיד על ידי הצגתה בבנק, אלא כבר מעת שניתנה לקונה הרי היא נחשבת כגבוי כי ובכל רגע ניתן להוציא ממון באמצעותה, ומעתה על המוכר מוטלת החובה להוכיח כי הקונה עדיין לא פרע את חובו, ואם לא עשה כן - פטור הקונה מתשלום כל שהוא ("פתחי חושן" פרק ב' ס"ק צ"ג על פי "נתיבות המשפט" ג"ד ס"ק א'). [בסיום הדברים, לא ניתן להתעלם מהשאלה המתבקשת, כיצד פוסקים הלכה כבית שמאי, אף על פי שבכל מקום הלכה כבית הלל? התשובה לכך היא, שבנידון זה לא נחלקו בית הלל על יסוד "שטר העומד לגבות - כגבוי דמי", אלא לעניין ממון הנמצא ביד הלווה, שהשטר שמחזיק בידו המלווה אינו גורם לכך שהוא מוחזק בממון יותר מאשר הבעלים עצמם. אולם, לכל שאר העניינים גם בית הלל מודים בכלל זה].

דף כח/ב ברשות הרבים ספיקו טהור

התרת שבועה לבעל שכעס על אשתו

סוגייתנו היא המקור לכלל הנאמר בהלכות טומאה, שספק טומאה שנתגלע ברשות הרבים - טהור, אך אם נתגלע הספק ברשות היחיד - טמא. לפיכך, אדם המסופק אם הוא נגע ברשות הרבים באחד משמונת השרצים המטמאים, אינו צריך לחשוש ונוהג כאדם טהור, אולם, אם הוא מסתפק שמא נגע בשרץ בהיותו ברשות היחיד - הרי הוא נוהג כטמא לכל דבר.

כידוע, "ספיקא דאורייתא לחומרא", כלומר: כל ספק שמתעורר באחת מן ההלכות שמחייבים בהן מן התורה, יש להכריע לחומרא ולנהוג באיסור. אלא שנחלקו הראשונים בנוגע למקורו של כלל זה. דעת הרשב"א (קידושין עג/א) היא, שמקורו מן התורה המצווה לנהוג כן. אולם הרמב"ם (הלכות

פנינים

דף כב/א זרע אדם זרע בהמה

לא תעמוד על דם רעך...

רבי אייזיל הריף לחם בחוטאים ובפושעים שבעיר.

פעם נודע לו על השוחט שהוא חשוד בקלות ראש ובעבירות שבפרהסייה. שלח אליו: מעתה אסור אתה בשחיטת בהמות.

התחכם הלה ושאל: ומה בדבר עופות?

החזיר לו רבי אייזיל: בגמרא (כא) מכוונים עמי הארץ החשודים בעבירות כ"בהמה". לפיכך אסור אתה דווקא בבהמות משום "לא תעמוד על דם רעך"...

דף כב/א שכר פסיעות יש

אפשר שהשתדלות בפרנסה

תחשב מצוה!

כתוב בספר "פרי העץ" (לרבי יהודה מודערן מוציא לאור ומגיה ה"קונטרס הספיקות"): כשם שהשתדלות למצוות היא מצווה בעצמה, וכמו שאמרו חז"ל "שכר פסיעות יש", כך "כמו כן אני אומר, אם האדם כל מעשיו הגשמיים לשם שמים, אם כן גם דברי הרשות הם בגדר מצוה, ואם כן גם ההשתדלות להשגת דברי הרשות היא בגדר מצוה!".

דף כב/א אל תתיראי מן הפרושין... אלא מן הצבועין

את הצבוע אין לצרף

חז"ל אמרו (כריתות ו/ב) שהחלבנה, שריחה רע, נמנית על סממני הקטורת, ללמד שיש לצרף את פושעי ישראל אל הציבור בתענית.

עדיין קשה שחלק מסממני הקטורת נמנו ברמז, ודוקא החלבנה נמנתה במפורש. מדוע?

אין זאת אלא מפני שפושעי ישראל שיש לצרפם אלה רק המפורסמים, ולא הנסתרים והצבועים שהם, כאמור כאן בגמרא, הגרועים מכלל ("לחם רב").

הדף היומי

סוטה כ"ב-כ"ח

י"ב-י"ח סיון

איסורי ביאה פרק י"ח הלכה י"ז, ועוד) חולק וסובר, כי מן התורה אין אנו מצווים להחמיר במקרה של ספק, ורבנן הם שגזרו ואמרו ש"ספיקא דאורייתא לחומרא" [אלא, שיש להדגיש, כי גם לדעת הרמב"ם, אדם הנוטל פרי שהוא ספק אתרוג כדי לקיים בו את מצוות ארבעת המינים - אינו יוצא ידי חובה, משום שבמצוות חיוביות לא יועיל דין התורה המקל לעניין ספיקות, שהרי כפי שאנו אומרים לגבי איסורים שהתורה לא התייחסה לספיקות כלל והחשיבה אותם כמי שאינם, הוא הדין כאשר יש ספק אם המצווה קויימה, שאין הספק נהפך לוודאי מצווה, אלא נעשה כמי שלא קויימה המצווה כלל ועיקר, שהרי התורה ציוותה לקחת אתרוג ואין ברור כי פרי זה הוא אתרוג - "חוות דעת" בית הספק ראה בספר "פירות תאנה" דף כט/א].

היו שפירשו (עיי' "שב שמעתתא" שמעתתא א' פרק א'), שהרמב"ם הסובר כי מן התורה אין צורך להחמיר במקרה של ספק, מבסס את שיטתו על דברי סוגייתנו, האומרת שספק טומאה ברשות הרבים טהור, שכן, אם כדברי הרשב"א, שהתורה ציוותה להחמיר בכל הספיקות, במה שונה הספק שהתעורר ברשות הרבים שמכריעים בו שהוא טהור? על כרחך כי דין זה הוא מדרבנן בלבד [ורבנן לא גזרו טומאה ברשות הרבים, משום שטומאה הותרה בציבור].

הפוך בה והפוך בה: לכאורה, הרמב"ם הוא המיקל לעומת הרשב"א שמחמיר. ברם, ממקרה מעניין שנידון בראשונים יכולים אנו ללמוד כי לעיתים דווקא לפי שיטת הרמב"ם יש להחמיר ולפי שיטת הרשב"א יש להקל, כלהלן.

ביום שישי אחד, לפני כ-650 שנה, התפתח ויכוח נוקב בין שני בני זוג. בלהט הויכוח נשבע הבעל, כי בשבת הקרובה לא ישהה בעיר "פרפנייאן" בה התגורר עם אשתו. משנקפו השעות החל ליבו מייסרו על כך והוא ביקש להתיר את שבועתו אצל החכם. ואכן, אם החכם מוצא פתח, הוא יכול להתיר את השבועה ולאפשר לבעל לשהות בשבת בעיר מגוריו. אלא, שבהלכות נדרים ושבועות קיים כלל ("שולחן ערוך" סימן רכ"ח סעיף י"ז) שאין מתירים נדר ושבועה לפני שיחולו. אפשר, איפוא, להתיר את השבועה רק לאחר כניסתה לתוקף, וממילא, בכניסת השבת על הבעל לצאת את תחום העיר כדי שלא יעבור על שבועתו, ורק לאחר מכן יכול החכם להתיר.

הבעל אשר ביקש לקצר את זמן שהותו מחוץ לעיר ככל האפשר, ביקש מהחכם שיבוא להתיר את נדרו ב"בין השמשות", שהוא זמן הדמדומים בין היום החולף לבין יום הנכנס. וטעמו, מאחר שיש ספק שמא זמן "בין השמשות" שייך ליום שלאחריו, אנו נוהגים בו לחומרא כבכל הספיקות מדאורייתא. על פי זה טען הבעל, כי כבר ב"בין השמשות" יוכל החכם להתיר את נדרו, שהרי שבועתו חלה, משום שגם בפרק זמן זה הוא חייב לשהות מחוץ לעיר, מאחר ש"ספיקא דאורייתא לחומרא" קובע כי גם "בין השמשות" הוא חלק מיום השבת...

טענתו של הבעל הופנתה להכרעתו של הר"ן, הכותב בדברי תשובתו (ש"ת סימן נ"א) כי ההכרעה בנידון זה **תלויה במחלוקת הרמב"ם והרשב"א**, שכן, לדעת הרמב"ם, הסובר כי מן התורה אין צורך להחמיר בספיקות, אם כן מדאורייתא אין בין השמשות נחשב כשבת, ולפיכך, אף שבועתו לא חלה, שהרי השבת לא נכנסה עדיין, ועל כן יאלץ הבעל להמתין עד תום "בין השמשות", ורק אז יהיה החכם רשאי להפך לו את שבועתו. אולם, לדעת הרשב"א הסובר ש"ספיקא דאורייתא לחומרא" מן התורה, גם בפרק זמן זה של "בין השמשות" חלה שבועתו של הבעל האוסרת עליו לשהות בעיר, שהרי התורה ציוותה להחמיר גם בזמן זה, וממילא יהיה החכם רשאי להתיר את נדרו ב"בין השמשות".

דף כב/ב שמעשיהו כמעשה זמרי ומבטשין שחר כפנחס
שחר כפנחס
 בפרנקפורט התעורר ויכוח בין הגבאים על אודות החזן שביקש להעלות את שכרו ולהשוותו לשכרו של הרב שהיה באותה עת רבי פנחס הורביץ בעל ה"הפלאה".
כששמע מכך ההפלאה, חיך ואמר: הלא הוא עושה מעשה זמרי - מזמר - ומבקש שחר כפנחס (הרב)...

בשורה טובה ללומדי הדף היומי
 יצא לאור הספר הנפלא שרבים ציפו לו
"נופת צופים" על מסכתות ר"ה, יומא, סוכה, ביצה, תענית, מגילה, מ"ק וחגיגה הכולל הערות ופנינים, חידושים וביאורים על סדר הדף
שנכתב ע"י הרב"ג ר' יהודה קוק שליט"א, מגידי שיעור בבית המדרש "אדאזין" - ב"ב
ניתן להשיג בחנויות הספרים ובטל: 03-6163652 לכוללים ולבתי המדרש החלוקה חנים
 מגידי שיעורים יכולים לקבלו חנים במשרדי "מאורות"

לעילוי נשמת
 מרת **מרים קסטנר** ע"ה
 ב"ר ישראל יהודה ליטש רוזנבאום הי"ד
 נלב"ע ט"ו בסיון תשס"ז
תנצב"ה
 הונצח ע"י בעלה ידידנו הר"ר **אברהם יוסף קסטנר** שיחיה, ירושלים

לעילוי נשמת
 מרת **חנה גוטווקס** ע"ה
 ב"ר ישראל עמנואל ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשנ"ו
תנצב"ה
 הונצחה ע"י בנה וכלתה הר"ר **יוסף גוטווקס** זוג' מרת **גינה** ומשפ' שיחיו-אנגלוד ניו ג'רסי

לעילוי נשמת
 הר"ר **חיים שלמה גוטסגנדה** ז"ל
 ב"ר ישראל שאול ז"ל נלב"ע י"ד בסיון תשנ"ו
תנצב"ה
 הונצח ע"י נכדו ידידנו הר"ר **שאול חסדיאל** ומשפ' שיחיו ב"ב

לעילוי נשמת
 ר' **פנחס רוזנפלד** ז"ל
 ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע י"ב בסיון תשנ"ז
תנצב"ה
 הונצח ע"י בנו וכלתו הר"ר **חנמן והניה רוזנפלד** שיחיו

לעילוי נשמת
 ר' **שלמה זלמן פיקולץ** ז"ל
 בן יהודה אריה ז"ל
 נולד י"א בסיון תרס"ח נלב"ע כ"ח בכסלו תשמ"ח
תנצב"ה
 הונצח ע"י משפחת חקק שיחיו - ב"ב

לעילוי נשמת
 הרב **בן ציון צבי גולדשטיין** ז"ל
 בן ר' יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ט"ז בסיון תשנ"ג
תנצב"ה
 הונצח ע"י בנו ידידנו הר"ר **שמשון אברהם יהודה ומשפ' שיחיו**

מזכרת יחודית לכל אירוע

ספר מאורות השבת

בהתאמה אישית לאירוע שלכם

לפרטים והזמנות 1700-500-151

מאורות הדף היומי

משרד ראשי:
 רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
 ת.ד. 471 בני-ברק
 טל: 03-5775333
 פקס: 03-7601020
 E-mail: meorot@meorot.co.il
 אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
 מוקד ההזמנות 151-500-1700